

РЕЦЕНЗИЯ

От доц. д-р Маринела Параскова Младенова, член на научно жури в конкурс за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ в област на висше образование 2. *Хуманитарни науки*, професионално направление 2.1. *Филология*, научна специалност *Български език*

Относно: дисертационен труд на тема: **БЪЛГАРСКИ ФОЛКЛОР И ДИАЛЕКТ НА С. ТЕРНОВКА В ДИАХРОНЕН АСПЕКТ (ГР. НИКОЛАЕВ, УКРАЙНА)**

Автор: Олга Дмитривна Колот, редовна докторантка към Катедрата по български език при ФСлФ на Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Научни ръководители: проф. д-р Владимир Жобов, доц. Катя Станева

1. **Общо описание на процедурата и на представените материали**

Със заповед № Ро 038-287/17.07.2020 г. на Ректора на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ съм определена за член на научното жури по процедура за защита на дисертационен труд на тема: БЪЛГАРСКИ ФОЛКЛОР И ДИАЛЕКТ НА С. ТЕРНОВКА В ДИАХРОНЕН АСПЕКТ (ГР. НИКОЛАЕВ, УКРАЙНА) за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ в област на висше образование 2. *Хуманитарни науки*, професионално направление 2.1. *Филология*, научна специалност *Български език*.

Представеният от Олга Дмитривна Колот, редовна докторантка към Катедрата по български език при ФСлФ на СУ „Св. Климент Охридски“, комплект материали напълно съответства на изискванията на Правилника за развитие на академичния състав на СУ и включва следните документи: заповед на Ректора на СУ за утвърждаване на научно жури и разкриване на процедура за защита на дисертационен труд; автобиография в европейски формат; автореферат, дисертация и 10 броя публикации, пряко свързани с проблематиката на дисертационния труд.

2. **Кратки биографични данни за докторантката**

Олга Дмитривна Колот завършва специалност *Декоративно приложно изкуство* в Киевския институт по култура, Украйна през 1997 година и магистърска степен по *Украински език и литература* в Черноморския национален университет «Петър Могила» гр. Николаев, Украйна през 2015 година. От декември 1998 до авг. 2011 работи като преподавател по български език към Катедрата по славянска филология на Южнославянски институт «Киевски славистичен университет» гр. Николаев, Украйна. От септември 2011 до момента е преподавател по български език в «Катедра по украинска филология и межкултурна комуникация» в Черноморски национален университет «Петър Могила», гр. Николаев.

В периода 01.02 2017 г. до 01.02.2020 година е редовна докторантка в Катедрата по български език на ФСлФ на СУ „Св. Климент Охридски” по научната специалност Български език. Олга Колот приключва докторантурата си с представяне на дисертационен труд в рамките на законово определения тригодишен срок.

3. Актуалност на темата на дисертационния труд и целесъобразност на поставените цели и задачи

Проблемите, свързани с езика, историята и културното наследство на старите български диаспори никога не са губили своята актуалност за българската наука (за което говори и натрупаният значителен брой изследвания по темата през годините), но през последните десетилетия те предизвикват засилен интерес. В резултат на това се появиха немалко проучвания върху езика и традициите на българите извън България, част от които са свързани с българските общности в Украйна. Но както изглежда, тази тема далеч не е изчерпана, доказателство за което е и рецензията на труд.

В центъра на това проучване е говорът и фолклорът на българите, живеещи в с. Терновка (гр. Николаев), Украйна, представени в хронологичните рамки от края на XIX – до началото на XXI век. Изборът на темата е убедително мотивиран и защитен в рамките на изложението. Ясно и конкретно са дефинирани обектът и предметът на изследването, което е предпоставка за поставянето на реални и изпълними изследователски задачи.

Основната цел, която си поставя дисертантката в рецензията, е формулирана така: „да се изследват българският фолклор и уникалният говор на терновските българи в диахронен аспект, да се направи паралелен анализ, в който на сюжетно, лексикално, семантично и семиологично равнище може да бъдат открити ред закономерности при неизбежните изменения, настъпили във фолклорните текстове на диаспората в мултиетнична среда, да се съхранят колкото е възможно повече езикови данни, докато инвазията на руския и украинския език не ги заличи напълно“.

За постигането на тази цел са формулирани шест изследователски задачи, реализирани последователно в отделните части на изложението.

4. Познаване на проблематиката

Интересът на докторантката към избраната проблематика намира отражение в 10 самостоятелни публикации и е предпоставка за много добрата ѝ теоретична подготовка и отлично познаване както на научната литература по темата, така и на обекта на изследването. Библиографията към дисертационния труд включва 302 заглавия на български, руски и украински език. Дисертантката умело борави с научния инструментариум и умее стегнато, ясно, без излишно многословие да представя различни гледни точки и коментари, както и собствената си позиция.

5. Методика на изследването

Избраната проблематика за изследване предполага използването на интердисциплинарен подход, включващ комплекс от методи – сравнително-исторически, дескриптивно-аналитичен, съпоставителен, социолингвистичен, статистически, лингвогеографски и др., които дисертантката използва успешно при описанието и анализа на ексцерпирания материал.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд е в обем от 278 стр. и включва увод, три глави, заключение, библиография и списък на използваните съкращения. Към дисертацията са добавени и три приложения: Приложение 1 – Анализ на диалекта на Терновка (26 стр.); Приложение 2 – Народни песни (30 стр.)

Приложение 3 – Речник на терновския български говор (12 стр.), като така цялостният обем на рецензираният труд съдържа общо 350 страници.

Изготвеният Автореферат (38 стр.) дава точна представа за целите и задачите на изследването, използваната методология и приносните моменти в дисертацията. В него са посочени също публикациите на авторката по темата, както и участията ѝ в научни форуми с доклади по изследваната проблематика.

В краткия увод към дисертацията са очертани обектът и предметът на проучването, поставената основна цел и изследователските задачи за постигането ѝ, както и използваната методология.

В първа глава, озаглавена *Историография на българското селище Терновка*, дисертантката се спира на някои дискуссионни въпроси, свързани с времето на заселване на Терновка, както и с произхода на името на селището. Подробно са представени отделните етапи при изследването на българските преселнически диалекти и фолклор в Украйна в широки хронологични рамки, обхващащи периода от първите им споменавания до най-ново време. Много добро впечатление прави широката библиографска осведоменост на авторката, желанието ѝ прецизно да очертае приноса на основните изследователи на историята, фолклора, традициите и говора на българските преселници в Русия и Украйна. На отделни места част от тази информация би могла да бъде пропусната, доколкото е добре известна и не засяга пряко темата на дисертационния труд (като например представянето на Найден Геров и неговия речник, критиките на М. Дринов по този повод (с.12-13) и под.), но тя не натежава в общия контекст на първа глава. В тази част се съдържат и интересни и по-малко познати за българската наука данни за живота и нелеката съдба на Сергей Цветко, един от първите изследователи на културното наследство на българите в Украйна, Крим и Бесарабия. Отличното познаване на научната литература в тази област е важен фундамент, на който стъпва авторката, за да надгради досегашните проучвания върху терновския български говор и фолклор и да даде своя принос към тях. Основната част на изложението е разположена в следващите две глави. Във втора глава, озаглавена *Диалектът на Терновка*, дисертантката очертава рамките на своето изследване, като отбелязва, че акцентът в лингвистичната му част е „поставен върху анализа в съпоставка с данните от Българския диалектен атлас“. Тази част от дисертацията не може да бъде разглеждана като

класическо диалектоложко проучване, разположено в познатия теоретичен модел, доколкото такова вече е направено от Зоя Барболова в монографията ѝ „Българският говор в Николаевска Терновка“. Целта на дисертантката е въз основа на много широк кръг източници и по-ранни проучвания, на събран от нея езиков материал и на данните, публикувани в Атласа на българските говори в съществуващите атласи в СССР („Атлас болгарских говорів в СССР“.) и в Българския диалектен атлас, да открие спецификата на терновския говор (нееднороден по своя характер) и да очертае степента му на близост и различие с няколко източнобългарски диалекта (странджански, загорски, тракийски, грудовски). Авторката използва глотометрическия метод, за да прецизира степента на съвпадения между съпоставяните говори и по този начин статистически обосновава да идентифицира селищата, от които са дошли преселниците в Терновка, както и говорите, определящи смесения характер на терновския диалект. Впечатлява прецизността, с която е обработен огромно количество диалектен материал, лекотата и увереността, с която авторката представя и анализира фонетичните, морфологичните и лексикалните му особености в сравнителен план, за което безспорно допринася и фактът, че е отличен познавач на изследвания диалект. Много положително трябва да се оцени избраният подход специфичните особености на говора да бъдат разглеждани в широкия контекст на материалната и духовната култура на неговите носители, както и в съпоставителен план с няколко диалекта на територията на България, с цел постигане на максимална достоверност при направените заключения. Тази глава изобилства с интересни наблюдения с етнолингвистичен характер, отнасящи се до лексиката на диалекта, представени в краткия тематичен речник на терновския говор. Фактът, че освен отлично подготвен филолог, дисертантката е и носител на диалекта, допринася за детайлния анализ на лексикалния материал, съпроводен с множество препратки към други източници и авторски коментари, както и за убедителността на заключенията, свързани с динамиката в речника на говора през близо 200 –годишния период на самостоятелното му съществуване.

При характеристиката и определянето на степента на близост на изследвания преселнически диалект с други български говори дисертантката използва набор от диагностиращи диалектни маркери. Сред приносните моменти в дисертацията трябва да бъде посочен представеният модел за

типологичен анализ на диалекта на Терновка в съпоставка както с българския диалектен континуум от метрополията, така и с българския книжовен език. Този модел с успех би могъл да се приложи при изследване и на други преселнически говори от смесен тип.

Определено приносен характер има и разделът, посветен на ономастиката на с. Терновка. Дисертантката работи с ценни архивни материали и въз основа на редица документи – писма, протоколи и отчети – анализира антропонимната система в селището в контекста на историческите данни за миграционните вълни, започнали от края на 18 и продължили до средата на 19 век. В познатия вече стил на прецизност и стремеж към всеобхватност и изчерпателност са представени създадените и използвани от терновските българи топоними (класифицирани като агороними, хидроними, ходоними, еклезионими, ойкодомоними) и антропоними, като акцентът е поставен върху антропонимната система на жителите на Терновка. Наблюденията и анализът са представени в широк исторически контекст, включващ множеството екстралингвистични фактори, определили спецификата при избора и изписването на личните и фамилните имена на българите тук. Авторката е събрала изследваните антропоними в кратък речник, съдържащ 229 фамилни имена, представени паралелно с личните имена, от които са образувани, и родовопрозвищните имена на семейства със съответната фамилия. Описани са по азбучен ред, след всяко име е посочена годината, от която за първи път се споменава в документите, семантиката (където има така информация) и разпространението му на територията на България (по данни от речника на Илчев).

В Трета глава са разгледани особеностите на фолклора на терновските българи в диахронен аспект, като в центъра на изследователския поглед продължава да бъде диалектът с неговите особености и условия на функциониране. Стремежът към максимална пълнота на описанието определя широкия подбор на текстове, анализирани от авторката, включващи записи на Цветко и Державин, нейни собствени многогодишни теренни записи; записи от 50-те години на миналия век от етнографската експедиция на Берщейн; материал от теренните експедиции и публикациите на З. Барболова, Т. Бонева, В. Гамза, архивни материали от Херсонския, Николаевския и Одеския архив,

общо над 300 творби. И в тази глава прави впечатление отличното познаване на предходните изследвания по темата, лекотата, с която дисертатката борави с подобрения материал, както и личното ѝ отношение и емоция при представянето и анализа му. Избраният подход – диалектът да бъде представен чрез етнолингвистичен анализ на фолклорното наследство на носителите му, е иновативен и заслужава адмирации. Той позволява да се открият особености, които при класическото диалектоложко описание по-често остават незабелязани. Паралелно с това авторката представя богат етнологички и фолклорно-обреден материал, като очертава и идеи за бъдещи проучвания върху по-малко изследвани проблеми (като например проучване на функциониращите в говора паремии, благословии, пожелания и под., отбелязвайки, че резултатите в този труд “са само етап от по-цялостно и обхватно теоретично и приложно-практическо изследване, включващо събирането и анализирането на по-голям брой фолклорен и диалектичен материал”). Тук бих искала да отбележа, че освен от научна гледна точка, рецензията е ценен и като надежден източник на богата и разнородна информация, обхващаща в широки хронологични рамки различни страни от всекидневието, културата, традициите, историята и диалекта на терновските българи, което определя неговата значимост и приносен характер и го откроява сред изследванията от такъв характер. Избраната комплексна методология за работа е сполучливо подбрана и позволява на авторката свободно да променя избрания подход, за да постигне пълнота на анализа. Рецензията съдържа още множество интересни наблюдения, коментари и заключения, които няма как да намерят място в тази рецензия. Част от тях са обобщени в изводите, представени в края на работата, където коректно са посочени и основните приноси моменти в дисертацията. Текстът е написан на ясен и научно издържан език. Препоръката ми е да бъде подготвен за издаване, след като премине редакция (често срещана например е липсата на шпации, което е технически проблем, както и отделни стилистични неточности).

Заключение

Представеният дисертационен труд на Олга Колот представлява добре обмислено и успешно реализирано изследване с безспорни научни и научно-

приложни приноси за българското и за славянското езикознание. В него авторката разкрива потенциала си на отлично подготвен етнолингвист и дава заявка и за бъдещо убедително присъствие в науката. Въз основа на високото равнище на представения дисертационен труд убедено давам своята положителна оценка и предлагам на уважаемото научно жури да гласува за присъждане на научната и образователна степен „доктор“ на Олга Дмитривна Колот, редовна докторантка към Катедрата по български език при ФСлФ на Софийски университет „Св. Климент Охридски“, в област на висше образование
2.1. *Филология, научна специалност Български език.*

Член на научното жури:

28.09.2020

Доц. д-р Маринела Младенова